

ÎNMORMÂNTAREA RELIGIOASĂ ÎN PREVEDERI ALE LEGISLAȚIEI STATULUI ROMÂN

Av. Radu ZIDARU

Abstract

In the Romanian Patriarchate 2021 has been dedicated, among other things, to the commemoration of those who passed to the Lord, and, as an unfortunate coincidence, it would also be the year of challenges for the religious burial service due to the "pandemic". Relatively recent events have focused on this specific practice, which is why some clarifications are required, especially because religious burial is intimately linked to religious freedom.

Keywords: *religious burial, religious cult, cleric, State, right, Law no. 102/2014.*

Slujba de înmormântare este marcată de tristețe, iar imaginea acestui moment este adânc întipărită în mentalitatea colectivă a oricărei societăți, dar, mai cu seamă, a celei românești, unde ritualurile ce țin de înmormântare sunt extrem de dezvoltate. Fiind așa, evident că Statul, prin autoritățile sale, nu putea rămâne indiferent față de o atare realitate, astfel că el a edictat o serie de *norme juridice menite să ofere protecție înmormântării religioase*.

Drepturi și obligații referitoare la înmormântarea religioasă

Un act normativ de referință în domeniu este *Legea nr. 102 din 2014 privind cimitirele, crematoriile umane și serviciile funerare*¹. Prin intermediul acesteia, Statul recunoaște existența înmormântării religioase [cf. art. 2 alin. (3) teza I] și, mai mult decât atât, el oferă o *garanție* cu privire la desfășurarea ei, stabilind că: „Înmormântarea religioasă are loc cu respectarea canoanelor, obiceiurilor locului, tradițiilor și regulamentelor cultului respectiv” [art. 2 alin. (3)]. Deci, terțele persoane și chiar și Statul, prin autoritățile sale, au *obligația de a nu iniția acțiuni care să aibă ca și consecință tulburarea sau împiedicarea desfășurării ei*. Legea consacră, de asemenea, *dreptul la înmormântare religioasă*, indicând în mod suficient de clar *conținutul acestuia, raportat la titulari*.

În primul rând, titulară a dreptului la înmormântare religioasă este *persoana însăși*, care, în cele din urmă, va trece la cele veșnice, ea trebuind să și-l exercite în

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 520 din 11 iulie 2014.

timpul vieții. Interesant este că dreptul în sine are o arhitectură inedită, deoarece persoana și-l exercită pe *timpul vieții*, dar efectele exercitării se produc *după ce ea s-a mutat din lumea aceasta*. Acest aspect relevă o caracteristică deosebită proprie dreptului la înmormântare religioasă, anume *tranzitorialitatea*, semn că *omul conștientizează și, totodată, este profund marcat de marea trecere pe care o va experia*. Puține sunt situațiile juridice de acest gen, ele fiind tratate de legiuitor cu solemnitatea cuvenită. Dar *ce presupune pentru persoana însăși dreptul la înmormântare religioasă?* Presupune prerogativa acesteia de a-și exprima, în timpul vieții, *voința [opțiunea] cu privire la locul și modalitatea în care ea să fie înmormântată religios*. Ducerea la îndeplinire a acestei voințe „cu limbă de moarte” se realizează, de regulă, de către soț/soție sau rude, de aici decurgând *caracterul profund moral al îndatoririi lor în a rândui cele de îngropăciune așa cum au fost hotărâte de cel adormit*.

Dacă, în timpul vieții, persoana însăși nu și-a manifestat voința referitoare la locul și modalitatea de înmormântare, ele se hotărăsc de: *persoana care s-a angajat prin contract că se va îngriji de înmormântare; persoana stabilită prin testamentul defunctului; soțul/soția persoanei decedate, care a trăit în aceeași locuință cu persoana decedată în ultima parte a vieții sau altă rudă apropiată a decedatului, până la gradul al IV-lea inclusiv* [art. 1 alin. (3) raportat la art. 17 alin. (1)]. În cazul acestor persoane este vorba de un *drept-obligație al cărui conținutul este complex*, în sensul că, diferit de persoana care are doar dreptul de a-și exercita opțiunea cu privire la înmormântarea religioasă, ea *neputând fi constrânsă în a și-l exercita și a alege într-un anume fel, ele au dreptul și, totodată, obligația de a hotărî cu privire la locul și modalitatea de înmormântare religioasă și de a le duce la îndeplinire*. O situație extrem de delicată, ce apare frecvent în viața de zi cu zi, este aceea în care *fostul soț sau fosta soție ori partenerul persoanei decedate o îngrijesc în ultima parte a vieții ei, rudele rămânând în pasivitate, pentru ca mai apoi ambele părți să reclame dreptul de dispoziție cu privire la înmormântare*. Nu puține sunt în practică astfel de situații, și, dacă judiciar ele își găsesc o rezolvare sau alta, sub aspect *pastoral preotul poartă o grea povară, respectiv aceea de a săvârși o înmormântare „tihnită” celui adormit și de a mângâia, împăca și povățui pe cei care au nevoie*.

În situația în care „nu există nicio persoană obligată să dispună în legătură cu înmormântarea sau persoana obligată se găsește într-un loc necunoscut ori nu își îndeplinește obligația, *primarul unității administrativ-teritoriale în raza căreia a avut loc decesul dispune cu privire la înmormântare*” [cf. art. 17 alin. (2)], *dispoziția putând fi religioasă sau laică*. Așadar, și Statul, prin intermediul primarului unității administrativ-teritoriale, poate compărea ca și titular al dreptului la înmormântare religioasă. Totuși, deoarece la nivelul societății românești se fac presiuni pentru configurarea unor *valori noi, contrare tradiției și spiritualității cu care ea se identifică*, pot apărea situații în care diferite asociații sau persoane cu notorietate publică să solicite tragerea la răspundere a primarului unității administrativ-teritoriale, pe considerentul încălcării *obligației de neutralitate în raport cu credințele religioase* [art. 9 alin. (1)

din Legea nr. 489/2006]², în ipoteza în care el, interesându-se de persoana decedată și aflând că ea avea o anumită confesiune, a dispus să-i fie săvârșită înmormântarea religioasă. Dincolo de faptul că un atare demers ar fi netemeinic, *fapta primarului trebuie văzută ca o formă de cinstire a memoriei persoanei decedate*, Statul, prin autoritățile sale, nefiind scutit de la o asemenea conduită atunci când situația ar impune-o. Așadar, *fapta primarului are un caracter profund moral*, iar o eventuală solicitare în sens contrar trebuie calificată ca *profund imorală*. Exemplul de mai sus nu este de neglijat, deoarece *Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință a inițiat chiar unele acțiuni de angajare a răspunderii penale și delictuale a unor eparhii din țară, piatra de poticnire pentru această entitate fiind administrarea Sfintei Euharistii în pandemie*.

Nu în ultimul rând, însuși *cultul religios* recunoscut de lege poate fi titular al dreptului la înmormântare religioasă, în cazul acestuia dreptul presupunând: *prerogativa de a săvârși, prin intermediul propriilor clerici, înmormântarea religioasă, cu respectarea canoanelor, obiceiurilor locului, tradițiilor și regulamentelor proprii* [art. 2 alin. (3) din Legea nr. 102/2014]. Sunt situații în care chiar *clericii pot săvârși slujba de înmormântare religioasă din proprie inițiativă* [dar cu binecuvântarea chiriarhului locului]. Spre exemplu, dacă un defunct nu a avut partener de viață sau rude și primarul unității administrativ-teritoriale a omis să dispună săvârșirea înmormântării religioase sau laice [cf. art. 17 alin. (2) raportat la art. 16 alin. (1)], iar clericul a aflat că defunctul a avut confesiunea creștin ortodoxă, atunci el îi poate săvârși înmormântarea religioasă. O eventuală solicitare din partea Statului de tragere la răspundere a clericului ar fi neîntemeiată într-o asemenea situație, de vreme ce însuși primarul unității administrativ-teritoriale, rămânând în pasivitate, nu și-a îndeplinit obligația legală de a dispune cu privire la înmormântare. Cu toate acestea, altfel vor sta lucrurile atunci când, deși primarul unității administrativ-teritoriale a dispus *săvârșirea înmormântării laice*, clericul, contrar dispoziției sale, va săvârși defunctului înmormântarea religioasă. Într-o atare situație, ar fi interesant de văzut dacă *fapta clericului întrunește elementele constitutive ale vreunei contravenții*, de vreme ce ea contravine în mod flagrant actului administrativ emis de primar, ce constituie titlu executoriu *per se*. Pe de altă parte, *fapta clericului trebuie să fie prevăzută expres ca și contravenție*, or actele normative nu stipulează nimic în acest sens.

Și legislația civilă conține unele prevederi cu relevanță pentru înmormântarea religioasă, art. 80 C. civ.³ statuând că: „(1) *Orice persoană poate determina felul propriilor funeralii* [...]. În cazul celor lipsiți de capacitate de exercițiu sau al celor cu capacitate de exercițiu restrânsă *este necesar și consimțământul scris al părinților sau, după caz, al tutorelui*; (2) În lipsa unei opțiuni exprese a persoanei decedate, *va fi respectată, în ordine, voința soțului, părinților, descendenților, rudelor în linie colaterală, până la al*

² Legea nr. 489 din 28 decembrie 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 201 din 21 martie 2014.

³ Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul Civil, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011.

patrulea grad inclusiv, *legatarilor universali* sau *cu titlu universal* ori *dispoziția primarului* comunei, orașului, municipiului sau al sectorului municipiului București în a cărui rază teritorială a avut loc decesul. *În toate cazurile se va ține seama de apartenența confesională a persoanei decedate*".

În fine, H.G. nr. 741/2016⁴, ca *act normativ subsecvent*, stipulează dreptul familiei persoanei decedate de a realiza manopere, precum spălarea corpului și îmbrăcarea acestuia, *în conformitate cu [...] convingerile sau cultul religios* [art. 6 alin. (2)].

Posibile consecințe pentru nerespectarea dispozițiilor legale privind înmormântarea religioasă

Deoarece în legătură cu înmormântarea religioasă sunt consacrate atât drepturi, cât și obligații, de bună seamă că pot fi incidente și unele *consecințe în caz de nerespectare a lor*.

Dreptul la înmormântare religioasă poate fi vătămat prin intermediul unor *varii acțiuni*. Spre exemplu, dacă una sau mai multe persoane tulbură sau fac imposibilă desfășurarea ritualului religios funebru, *ele pot răspunde din punct de vedere civil delictual*. În acest sens legislația civilă prevede că: „Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care *legea le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane*” [art. 1349 alin. (1) C. civ.]. Cine poate solicita angajarea unei astfel de răspunderi? În principiu, *soțul sau soția persoanei defuncte ori rudele sale*, după caz, ele având tot interesul ca înmormântarea religioasă să se desfășoare potrivit celor hotărâte.

De asemenea, persoanele care tulbură sau împiedică desfășurarea ritualului înmormântării pot răspunde și penal, în acest sens art. 381 alin. (1) C. pen.⁵ statuând că: „Împiedicarea sau tulburarea liberei exercitări a ritualului unui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, *se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă*”. Dacă în mod nefericit s-ar săvârși o atare faptă de tulburare sau împiedicare a ritualului religios funebru, *soțul/ soția sau rudele persoanei defuncte*, primarul unității administrativ-teritoriale sau cultul religios recunoscut, după caz, pot formula *plângere penală* [art. 289 alin. (1) C. proc. pen.]⁶, martorii pot formula un *denunț* [art. 290 alin. (1) C. proc. pen.], iar persoanele cu funcție de conducere sau de control [e.g. polițiștii, jandarmii, inspectorii etc.], pot face o *sesizare* [art. 291 alin. (1) și (2) C. proc. pen.], toate acestea fiind adresate *organului de urmărire penală*.

⁴ Hotărârea Guvernului nr. 741 din 12 octombrie 2016 pentru aprobarea Normelor tehnice și sanitare privind serviciile funerare, înhumarea, incinerarea, transportul, deshumarea și reînhumarea cadavrelor umane, cimitirele, crematoriile umane, precum și criteriile profesionale pe care trebuie să le îndeplinească prestatorii de servicii funerare și nivelul fondului de garantare, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 843 din 24 octombrie 2016.

⁵ Legea nr. 286 din 17 iulie 2009 privind Codul Penal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009.

⁶ Legea nr.135 din 1 iulie 2010 privind Codul de Procedură Penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010.

Fiindcă *dreptul la înmormântare religioasă este consacrat prin lege* [stricto sensu], chiar și funcționarii publici, în calitate de reprezentanți ai Statului, pot răspunde pentru eventualele vătămări aduse acestuia. În acest sens, este oportun a evoca art. 430 alin. (2) din O.U.G nr. 57/2019⁷, potrivit cu care: „funcționarii publici *trebuie să se conformeze dispozițiilor legale privind restrângerea exercițiului unor drepturi*, datorată naturii funcțiilor publice deținute”, dar și art. 381 alin. (1) C. pen., citat mai sus. Aceste texte legale sunt demne de a fi avute în vedere, *mai cu seamă acum datorită recentelor evenimente nefericite, ce au vizat înmormântarea religioasă*.

Concluzii

La finalul acestei succinte analize, se pot extrage următoarele remarci concludive. În general, *Statul nu a rămas indiferent față de practica înmormântării religioase*, el alegând să stabilească, prin lege [stricto sensu] chiar, drepturi și obligații specifice în legătură cu aceasta, indicând în mod precis persoanele implicate în acest raport complex, precum și conținutul său. Dintr-o altă perspectivă, *legislația statală oferă suficiente garanții de protecție împotriva actelor sau faptelor vătămătoare pentru dreptul la înmormântare religioasă*, fiind disponibile *căi eficiente de atragere a răspunderii civile sau penale*, după caz. În fine, aspectul că *dreptul la înmormântare religioasă este consacrat printr-o lege* [stricto sensu] reclamă *o deosebită precauție din partea autorităților statale, în situațiile în care se iau în calcul unele restrângeri*, mai ales că *exercitarea acestuia reprezintă o formă specifică de manifestare a libertății religioase*, fiind intim legată de aceasta [v. art. 53 alin. (1) raportat la art. 29 alin. (1), (3) și (5) din Constituția României⁸ și art. 2 alin. (2) din Legea nr. 489/2006⁹].

⁷ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 555 din 5 iulie 2019.

⁸ Modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare [art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156]. Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003 a fost aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003 și a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 a Hotărârii Curții Constituționale a României nr. 3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18 - 19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituției României.

⁹ Legea nr. 489 din 28 decembrie 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor. Legea a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 11 din 8 ianuarie 2007 și a fost modificată prin Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 365 din 30 mai 2012 și republicată în temeiul art. 248 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 757 din 12 noiembrie 2012, cu modificările ulterioare, dându-se textelor o nouă numerotare.